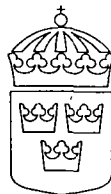

Regeringens proposition

1991/92:101

om värnpliktsutbildning

Prop.
1991/92:101

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Föredragande vid regeringssammanträdet har varit chefen för försvarsdepartementet.

Stockholm den 13 februari 1992

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Anders Björck

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag till ändringar i värnpliktslagen (1941:967), som innebär att det i lagen läggs fast att endast de värnpliktiga som behövs för försvarsmaktens krigsorganisation och fredstida beredskap skall tas ut till värnpliktsutbildning. De värnpliktiga som inte tas ut till utbildning föreslås tas ut till en utbildningsreserv. Sådana värnpliktiga får inte utan beslut av regeringen tas ut till värnpliktsutbildning.

Propositionen innehåller också förslag till en lag om upphörande av försöken med förkortad grundutbildning av värnpliktiga. I lagen föreslås att de värnpliktiga som omfattas av försöken med förkortad grundutbildning och som vid lagens ikraftträdande inte slutligt fullgjort sin grundutbildning skall tas ut till den nämnda utbildningsreserven. En sådan värnpliktig skall dock ges möjlighet att fullgöra grundutbildning enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen, om det är av väsentlig betydelse för honom att fullgöra värnpliktsutbildning.

Vidare innehåller propositionen förslag om ändringar i värnpliktslagen innebärande ändrade grundutbildningstider för vissa kategorier värnpliktiga. Den kortaste grundutbildningstiden för vissa meniga värnpliktiga i specialbefattningar (kategori E) vid armén minskas med 25 dagar. Vissa gruppbefälsvärnpliktiga i särskilda befattningar i markförsvarstjänst vid flygvapnet får en grundutbildningstid om minst 260 och högst 300 dagar.

Slutligen innehåller propositionen ett förslag om att förkorta grundutbildningen för vapenfria tjänstepliktiga med 50 dagar. Prop. 1991/92:101

De nya reglerna avses träda i kraft den 1 juli 1992.

1 Ärendet och dess beredning

Det svenska försvaret bygger på allmän värnplikt. Enligt 1 § värnpliktslagen (1941:967) är en svensk man värnpliktig från och med det kalenderår under vilket han fyller 18 år till och med det år under vilket han fyller 47 år. Den som är värnpliktig är skyldig att fullgöra värnpliktstjänstgöring enligt värnpliktslagen. Värnpliktstjänstgöringen utgörs av värnpliktsutbildning, beredskapsövning och krigstjänstgöring. Värnpliktsutbildningen utgörs av grundutbildning och repetitionsutbildning.

Under vissa förutsättningar, t.ex. nedsättningar i den fysiska eller psykiska prestationsförmågan, kan den värnpliktige bli befriad från värnpliktstjänstgöringen (4 §). En värnpliktig som inte blir befriad skrivs in och tas ut för utbildning till befattning eller till grupp av befattningar. Efter inskrivningen får uttagningen inte ändras till uttagning för annan befattning på så sätt att grundutbildningstiden blir längre, om inte den värnpliktige medger det (6 §).

I 27 § 1 mom. värnpliktslagen regleras utbildningstiden för de olika befattningarna. Den kortaste tiden för grundutbildning enligt värnpliktslagen är – frånsett för vissa särskilda befattningar – 220 dagar. Enligt lagen (1989:402) om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga får försöksvis grundutbildningen förkortas för vissa värnpliktiga som är inkallade eller som skall kallas in till grundutbildning med fastställd uttryckning senast den 31 augusti 1993. Försöken omfattar dels befälsuttagna värnpliktiga vid armén och flygvapnet, dels meniga kategori E vid armén, dels meniga kategori G och F vid alla försvarsgrenarna. Grundutbildningen får enligt lagen omfatta minst 150 dagar (för meniga kategori G och F) och högst 360 dagar (för kompanibefäl vid armén).

Den som hyscr samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring kan i stället för sådan tjänstgöring få göra vapenfri tjänst enligt lagen (1966:413) om vapenfri tjänst. Vapenfria tjänstepliktiga är skyldiga att fullgöra grundutbildning och repetitionsutbildning. Grundutbildningen skall vara minst 270 och högst 360 dagar. Den sammanlagda utbildningstiden skall vara minst 395 och högst 420 dagar.

Den 16 maj 1991 tillsattes en utredning (Fö 1991:02) om totalförsvarets personalförsörjning genom pliktssystem (pliktutredningen). I direktiven (dir 1991:40) anges att utredningen skall undersöka frågan om vilken åldersgräns som skall gälla för allmän värnplikt, utbildningstidens längd samt antalet värnpliktiga som bör utbildas för krigsplacering i det militära försvaret.

Chefen för försvarsdepartementet har den 24 oktober 1991 i kompletterande anvisningar för programplan för perioden 1992/93-1996/97 för det militära försvaret anfört bl.a. att överbefälhavaren skall redovisa en krigs- och grundorganisation med tillräcklig kvalitet. En utgångspunkt skall härvid vara ett minskat värnpliktsuttag. I anvisningarna medges vidare överbefälhavaren att för planeringen under 1992 och 1993 undanta de värnpliktiga som är uttagna till fem månaders grundutbildning enligt lagen om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga.

I beslut den 14 november 1991 avbröt regeringen försöken med förkortad grundutbildning av värnpliktiga och uppdrog

- åt *överbefälhavaren* att hemförlova de värnpliktiga som omfattas av försöken med förkortad grundutbildning och som då utbildades för vissa närmare angivna befattningar,
- åt *värnpliktsverket* att häva samtliga utfärdade inkallelscorder för värnpliktiga som omfattas av försöken med inryckning senare än den 1 januari 1992 samt
- åt *värnpliktsverket* att ändra uttagningen för de värnpliktiga som omfattas av försöken och som då hade en återstående grundutbildningstid som var 220 dagar eller längre.

I beslutet angavs vidare att en värnpliktig som hade en kortare återstående grundutbildningstid än 220 dagar efter ansökan hos värnpliktsverket också – om det var av väsentlig betydelse för honom att fullgöra sin grundutbildning – kunde få en ändrad uttagning till utbildning enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen. En förutsättning för detta var dock att den värnpliktige godtog att tiden för grundutbildningen förlängdes.

Som skäl för beslutet anförde regeringen dels behov av besparingar inom försvarsmakten, dels utvärderingar av verksamheten som visade på mindre goda resultat.

Regeringen kommer i det följande att föreslå regler som gör det möjligt att minska antalet värnpliktiga som tas ut till värnpliktsutbildning. Förslag lämnas också om att försöken med förkortad grundutbildning skall upphöra varvid regler ges för vad som skall ske med de olika kategorier värnpliktiga som omfattas av försöken men som ännu inte slutligt fullgjort sin grundutbildning. Vidare föreslås i detta sammanhang en sänkning av grundutbildningstiden för vapenfria tjänstepliktiga.

Regeringen kommer att i detta ärende även föreslå ändringar i 27 § 1 mom. värnpliktslagen om grundutbildningstiden för dels vissa meniga värnpliktiga i specialbefattningar (kategori E) vid armén, dels vissa gruppbefälsvärnpliktiga i särskilda befattningar i markförvarstjänst vid flygvapnet.

Visserligen behandlas dessa frågor av pliktutredningen, men med hänsyn till att ställningstaganden krävs redan i samband med att ett nytt försvarsbeslut fattas bör redan nu förslag lämnas i dessa delar. Andra större frågor som rör värnpliktiga m.fl. får dock anstå till dess att förslag föreligger från pliktutredningen.

Under hand har i detta ärende, utom såvitt avser förslaget till ändring i 27 § 1 mom. värnpliktslagen, synpunkter lämnats från överbefälhavaren, chefen för armén, chefen för flygvapnet, värnpliktsverket, vapenfristyrelsen, totalförsvarets tjänstepliktsnämnd, utredningen (Fö 1991:02) om totalförsvarets personalförsörjning genom pliktssystem, Sveriges centrala värnpliktsråd, vapenfria arbetsgruppen samt personalorganisationerna inom försvarsmakten.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 16 januari 1992 att inhämta lagrådets yttrande över lagförslagen utom förslaget till ändring i 27 § 1 mom. värnpliktslagen. De lagförslag som remitterats till lagrådet är bifogade propositionen som *bilaga 1*.

Lagrådet har den 27 januari 1992 yttrat sig över förslagen. Lagrådets yttrande framgår av *bilaga 2*. Lagrådet har ansett att ett beslut om uttagning till utbildningsreserven bör kunna överklagas men har i övrigt lämnat förslagen utan erinran. I det förslag som nu läggs fram har regeringen beaktat vad lagrådet har anfört (s. 7 och 8). Lagrådets granskning har också lett till vissa omformuleringar av lagförslagen i remissen, varvid bl.a. ett förtydligande gjorts i 3 § värnpliktslagen om skyldigheten att fullgöra värnpliktstjänstgöring.

Förslaget till ändring i 27 § 1 mom. värnpliktslagen är av sådan beskaffenhet att lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

2 Minskat uttag av värnpliktiga

Regeringens förslag: Värnpliktslagen ändras så att endast de värnpliktiga som behövs för försvarsmaktens krigsorganisation eller fredstida beredskap tas ut till värnpliktsutbildning. De värnpliktiga som inte tas ut till utbildning föreslås bli uttagna till en utbildningsreserv. Sådana värnpliktiga får inte utan beslut av regeringen tas ut till värnpliktsutbildning.

De hörda instanserna: De flesta instanser som under hand lämnat synpunkter på förslaget har i huvudsak lämnat det utan erinran. Sveriges centrala värnpliktsråd har tillagt att förslaget innebär en urholkning av den allmänna värnplikten, vilket man motsätter sig.

Skälen för regeringens förslag: Som anförts tidigare skall för närvarande den som är värnpliktig och inte befriats från värnpliktstjänstgöring tas ut för värnpliktsutbildning. Av den allmänna värnplikten följer att var och en efter förmåga skall genomgå en utbildning som ger honom förutsättningar att delta i det militära försvaret av landet. Grundutbildningen skall därvid resultera i att den värnpliktige krigsplaceras i något krigsförband.

Den allmänna värnplikten utgår från att försvarsmaktens krigsorganisation har behov av samtliga värnpliktiga som tas ut för utbildning. Tillgången på värnpliktiga bestäms av födelsetalen och antalet naturaliserade medborgare. Befrielsebestämmelsen och andra regler i värnpliktslagen, som t.ex. bestämmelser om anstånd med grund- och repetitionsutbildning, liksom lagstiftningen om vapenfria tjänstepliktiga har också betydelse för tillgången på värnpliktiga. Dessa faktorer påverkar den militära utbildningsorganisationen och ytterst också krigsorganisationen. Vid en given tidpunkt råder det alltså inte alltid balans mellan krigsorganisationens behov av värnpliktig personal och tillgången på värnpliktiga. Detta medför att olika åtgärder måste vidtas på kort sikt.

I 6 § värnpliktsutbildningsförordningen (1980:1035) ges därvid en möjlighet att vänta med att kalla in värnpliktiga till grundutbildning t.o.m. det utbildningsår som inleds tredje året efter inskrivningen. Detta innebär således att vissa värnpliktiga kan få vänta upp till tre år efter inskrivningen med att

börja sin grundutbildning. En följd av detta blir att det bildas en s.k. puckel med värnpliktiga, som väntar på att kallas in till grundutbildning. Storleken på puckeln varierar under olika tidsperioder med hänsyn till försvarsmaktens förmåga att utbilda och till de krigsdugliga värnpliktskullarnas storlek. De värnpliktigas önskemål om tidpunkt för inryckningen kan också påverka storleken på puckeln.

Av de av chefen för försvarsdepartementet i oktober 1991 utfärdade kompletterande anvisningarna för programplanen för det militära försvaret framgår att en utgångspunkt för planeringen inför ett nytt försvarsbeslut skall vara en minskning av antalet värnpliktiga med ca 6 000 om året. Överbefälhavaren har därefter i kompletterande underlag inför 1992 års försvarsbeslut angett utbildningsbehovet avseende de värnpliktiga för krigsorganisationen under försvarsbeslutsperioden till 35 000-38 000 årligen. Enligt överbefälhavarens bedömning kommer behovet av värnpliktiga för utbildning att understiga den årliga krigsdugliga värnpliktskullen.

Regeringen tar denna dag i en proposition om ett nytt försvarsbeslut ställning till hur den nya krigsorganisationen bör se ut. Man bör därvid kunna räkna med att den organisationen inte har behov av att alla värnpliktiga som finns att tillgå tas ut till värnpliktsutbildning.

Enligt regeringens mening bör det vara främst krigsorganisationens behov av värnpliktiga som skall styra hur många värnpliktiga som skall utbildas. Därutöver bör ett antal värnpliktiga utbildas för att medverka till att lösa försvarsmaktens beredskapsuppgifter i fred. Detta betyder inte att den allmänna värnplikten luckras upp. Syftet med den allmänna värnplikten är att förse försvarsmakten med den personal som behövs. Det får därvid inte bli ett självändamål att alla värnpliktiga skall utbildas inom försvarsmakten. Däremot är det av största betydelse att hela svenska folket är delaktigt i landets totalförsvar. En sådan delaktighet kan dock komma till stånd på annat sätt än inom ramen för värnpliktstjänstgöring, t.ex. genom tjänstgöring inom totalförsvarets civila del. Dessa frågor utreds för närvarande av pliktutredningen.

Frågan är då i vilken utsträckning det gällande regelsystemet ger förutsättningar för att till utbildning ta ut endast de värnpliktiga som fortsättningsvis kommer att behövas i krigsorganisationen eller för den fredstida beredskapen. Det kan då först konstateras att befrielseparagrafen i värnpliktslagen tar hänsyn till en mängd olika förhållanden som hänför sig till den värnpliktige som individ, t.ex. sjukdom. Befrielse från värnpliktsutbildning skall därför alltid ses som ett undantag grundat på förhållanden som hänför sig till den värnpliktige personligen och kan inte användas för att reglera det antal värnpliktiga som skall utbildas.

Regeln i 6 § värnpliktsutbildningsförordningen kan endast på kort sikt användas för att påverka antalet värnpliktiga som skall utbildas vid varje tidpunkt. I och för sig kan regeringen ändra regeln så att den tid förlängs inom vilken en värnpliktig senast skall kallas in till grundutbildning. En sådan lösning framstår emellertid som mindre lämplig med hänsyn till de värnpliktiga. En värnpliktig bör ju för att kunna planera sitt liv kunna räkna med att fullgöra värnpliktsutbildningen inom en inte alltför avlägsen tid efter inskriv-

ningen. En lång väntetid för också med sig andra negativa konsekvenser såsom att värnpliktsutbildningen blir mer kostsam för samhället.

Den nuvarande värnpliktslagstiftningen tillhandahåller således inte några instrument som gör det möjligt att anpassa antalet värnpliktiga som utbildas till de behov som krigsorganisationen har eller som föranleds av försvarsmaktens beredskapsuppgifter i fred.

För att möjliggöra en sådan anpassning av värnpliktsuttaget bör det i värnpliktslagen slås fast att endast de värnpliktiga som behövs för försvarsmaktens krigsorganisation och beredskap i fred skall tas ut till utbildning enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen. Detta innebär att för utbildning bör tas ut så många värnpliktiga som det finns befattningar i krigsorganisationen. Därutöver bör ett visst antal värnpliktiga tas ut för att täcka de luckor som uppstår till följd av avgångar samt för att tillgodose behovet av en personalreserv i krigsorganisationen och av personal för den fredstida beredskapen.

Målsättningen bör vara att för varje befattning den skall utbildas, som är bäst lämpad för befattningen. Alla värnpliktiga bör därför inskrivningsprövas och efter samma bedömningsgrunder som gäller i dag tas ut till olika befattningar. De värnpliktiga som inte behövs för krigsorganisationen eller för den fredstida beredskapen bör inte tas ut för utbildning utan i stället föras till en utbildningsreserv. Den slutliga benämningen på denna reserv bör bestämmas först sedan pliktutredningen har lämnat sina förslag.

Det föreslagna systemet innebär att en värnpliktig väl kan motsvara de krav som ställs för att genomgå utbildning till en befattning utan att tas ut till utbildning, om det finns tillräckligt många andra värnpliktiga som är mer lämpade för samma befattningstyp. Om en värnpliktig har särskilda skäl för att tas ut till utbildning enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen, bör detta självfallet vägas in vid bedömningen av hans lämplighet. Sådana särskilda skäl kan vara att han vill utbilda sig till yrkes- eller reservofficer eller till något annat yrke där det är en viktig merit att ha fullgjort värnpliktsutbildning.

De nya reglerna om uttagning av värnpliktiga ställer särskilda krav på personalen hos värnpliktsverket, i första hand inskrivningspersonalen. Regeringen räknar med att den erfarenhet och yrkesskicklighet som finns hos värnpliktsverket är tillräcklig för att säkerställa en ändamålsenlig tillämpning av de nya reglerna i värnpliktslagen och verkställighetsföreskrifterna till dessa.

Det bör inte vara något hinder att genom en ändring av uttagningen ta ut en värnpliktig, som tidigare tagits ut till utbildning enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen, till utbildningsreserven. Ett sådant beslut bör dock fattas innan han har påbörjat sin grundutbildning.

Ett beslut om uttagning till värnpliktsutbildning kan enligt 29 § värnpliktslagen överklagas till totalförsvarets tjänstepliktsnämnd.

Regeringen har i lagrådsremissen föreslagit en regel om att ett beslut om uttagning till utbildningsreserven inte skall kunna överklagas. Som skäl anförd regeringen bl.a. att ett bifall till ett överklagande i princip måste leda till att någon annan värnpliktig som enligt värnpliktsverkets bedömning fyller kraven för uttagning till utbildning får föras till utbildningsreserven. Vidare framhölls att det torde vara närmast omöjligt för en överinstans att jäm-

föra en värnpliktig som överklagar ett sådant beslut med alla andra värnpliktiga som har tagits ut till utbildning för samma befattning eller tjänst.

Lagrådet har anfört att det måste ses som ett betydande rättssäkerhetsintresse att den enskilde har möjlighet att få sin sak prövad även i en högre instans. Enligt lagrådet är de motiv som i lagrådsremissen har åberopats till stöd för det föreslagna fullföljdsförbudet inte tillräckliga för att rättssäkerhetskravet skall åsidosättas. Lagrådet har också anfört att de praktiska svårigheter som i remissen har anförts mot att tillåta den fullföljdsrätt som normalt gäller i andra inskrivningsärenden ter sig något överdrivna. Mot denna bakgrund har lagrådet föreslagit att ett beslut om uttagning till utbildningsreserven skall få överklagas hos totalförsvarets tjänstepliktsnämnd.

En förutsättning för att en rätt att överklaga ett beslut skall kunna vara av betydelse för rättssäkerheten måste vara att det är möjligt för överinstansen att ändra beslutet. Regeringen är alltjämt av den uppfattningen att det föreslagna systemet för uttagning av värnpliktiga innebär avsevärda svårigheter för en överinstans att få underlag för ett beslut av innehåll att en värnpliktig som tagits ut till utbildningsreserven skall anses lämpligare för en befattning än den som tas ut till utbildning. Med hänsyn till lagrådets bedömning att det är motiverat av rättssäkerhetsskäl med en rätt till överklagande trots det begränsade utrymmet för ändring, stannar regeringen dock för att inte föreslå något fullföljdsförbud. En värnpliktig får således rätt att överklaga även ett beslut om uttagning till utbildningsreserven till totalförsvarets tjänstepliktsnämnd.

Den värnpliktige som tas ut till utbildningsreserven skall under normala förhållanden inte fullgöra någon värnpliktsutbildning. Han kommer dock även under den tid han placeras i utbildningsreserven att vara värnpliktig och skyldig att fullgöra tjänstgöring under krig eller beredskap. Självfallet kan man dock inte ta i anspråk värnpliktiga för sådan tjänstgöring utan att de först fått den utbildning som behövs. Regeringen bör därför bemyndigas att, om det behövs med hänsyn till landets krigsberedskap, föreskriva att värnpliktiga i utbildningsreserven skall genomgå utbildning.

Den nya principen för uttagning av värnpliktiga bör inte innebära någon ändring i förhållande till den vapenfria tjänsten. På samma sätt som i dag får en värnpliktig ansöka om vapenfri tjänst efter det att han har tagits ut till värnpliktsutbildning. Även en värnpliktig som tagits ut till utbildningsreserven bör kunna ansöka om vapenfri tjänst. I samband med att ställning tas till pliktutredningens kommande förslag får närmare övervägas hur den vapenfria tjänsten fortsättningsvis skall förhålla sig till värnpliktstjänstgöringen.

Endast för den som har tagits ut och kallats in för värnpliktstjänstgöring aktualiseras plikten att fullgöra sådan tjänstgöring. Innebörden av denna plikt är densamma som med nuvarande regler. Den som vägrar att fullgöra plikten gör sig därför liksom i dag skyldig till värnpliktsbrott. De nya reglerna motiverar alltså inte någon förändring av sanktionssystemet.

De värnpliktiga som placeras i den militära utbildningsreserven bör inte så länge de ingår i den tas i anspråk för t.ex. civilförvarsutbildning, eftersom de i en krigssituation kan komma att åläggas värnpliktstjänstgöring. De bör således i detta hänseende betraktas på samma sätt som värnpliktiga som tagits ut till utbildning. Detta hindrar dock inte pliktutredningen att överväga

3 Upphörande av försöken med förkortad grundutbildning av värnpliktiga

Regeringens förslag: Försöken med förkortad grundutbildning skall upphöra. En värnpliktig som omfattas av försöken och som den 1 juli 1992 inte slutligt fullgjort sin grundutbildning skall tas ut till en utbildningsreserv. Om det är av väsentlig betydelse för den värnpliktige att fullgöra värnpliktsutbildning, skall han dock ges möjlighet att fullgöra grundutbildning enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen.

De hörda instanserna: De instanser som under hand har lämnat synpunkter på förslaget har i huvudsak lämnat det utan erinran. Överbefälhavaren har dock anfört att de värnpliktiga som omfattas av försöken och som inte har påbörjat tjänstgöringen bör få en ny uttagning.

Skälen för regeringens förslag: I propositionen om verksamheten och anslag för det militära försvaret m.m. under budgetåret 1989/90 (prop. 1988/89:80, FöU 14, rskr. 294) anfördes som skäl för att införa försöken med förkortad grundutbildning att det fanns behov av att reducera arméns krigsorganisation för att återstående delar skulle kunna ges en erforderlig förmåga. Som ytterligare skäl anfördes att det fanns brister i förmågan att bevaka och skydda för totalförsvaret viktiga skyddsobjekt. Försöken syftade till att de värnpliktiga efter fullgjord grundutbildning skulle krigsplaceras i försvarsområdesförband (försvarskompanier och förvarsbataljoner). Försöken avsåg ursprungligen endast meniga och skulle avslutas under år 1991. Genom riksdagsbeslut våren 1990 (prop. 1989/90:100 bil. 6, FöU 7, rskr. 226) utökades försöken till att också avse befälsuttagna värnpliktiga och förlängdes försöksperioden till augusti 1993. Samtidigt möjliggjordes en utökning av antalet värnpliktiga som kunde omfattas av försöken. Genom riksdagsbeslut år 1991 (prop. 1990/91:102, FöU 8, rskr. 285) möjliggjordes en ytterligare utökning av försöken.

Enligt de av chefen för försvarsdepartementet i oktober 1991 utfärdade kompletterande anvisningarna för programplanen för det militära försvaret skulle överbefälhavaren redovisa en ny krigs- och grundorganisation, som förutsätter bl.a. ett minskat värnpliktsuttag varje år. Utbildningen av värnpliktiga skall enligt anvisningarna syfta till krigsplacering inom fältförbanden. Territorialförsvaret förutsätts därvid personellt försörjas genom överföring av värnpliktiga från fältförbanden. Något behov av de korttidsutbildade värnpliktiga i territorialförsvaret finns då inte längre. Det bör också nämnas att överbefälhavaren i sin programplan bl.a. har lämnat förslag om att ca 14 000 värnpliktiga undantas från värnpliktsutbildning för att ge så stora besparingar som möjligt. Förslaget tar närmast sikte på de värnpliktiga som omfattas av försöken med förkortad grundutbildning.

Överbefälhavaren har i september 1990 efter hörande av försvarsgrenscheferna redovisat en första utvärdering av försöksverksamheten. Chefen för armén har i september 1991 redovisat resultatet av verksamheten. Redovisningarna av verksamheten har visat mindre goda resultat. Överbefälhavaren har därefter som inledningsvis nämnts hemställt om att försöken avbryts.

Med hänsyn till det anförda bör försöken med den förkortade grundutbildningen upphöra.

Som inledningsvis också anförts har regeringen redan vidtagit åtgärder för att avbryta försöken. Det ligger dock inte inom regeringens behörighet att föreskriva att de berörda värnpliktiga inte skall genomgå någon ytterligare värnpliktsutbildning. Det bör därför i en ny lag anges hur man skall förfara med de värnpliktiga som omfattas av försöken och som ännu inte fullgjort sin grundutbildning.

Det är viktigt att dessa värnpliktiga kan få ett klart besked om i vilken utsträckning de fortsättningsvis kommer att tas i anspråk inom försvarsmakten. Huvudregeln bör härvid vara att de värnpliktiga som är uttagna till 150 dagars grundutbildning eller som, om de är uttagna till en längre utbildning, har mindre än 220 dagars tjänstgöringsskyldighet kvar inte skall göra någon ytterligare värnpliktsutbildning. Till följd av 6 § tredje stycket värnpliktslagen kan dessa värnpliktiga nämligen inte utan eget medgivande ges en ändrad uttagning till utbildning för en befattning enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen. Den kortaste utbildningstiden enligt den lagen är ju för dessa värnpliktiga 220 dagar. De värnpliktiga som omfattats av försöken och som vid tidpunkten för regeringsbeslutet hade en återstående tjänstgöringstid om 220 dagar eller längre har redan fått en ändrad uttagning till utbildning för en befattning enligt värnpliktslagens regler. Dessa värnpliktiga omfattas således inte längre av försöken.

Regeringen föreslår därför att de värnpliktiga som den 1 juli 1992 fortfarande omfattas av försöken med förkortad grundutbildning och som då ännu inte slutligt fullgjort sin grundutbildning skall tas ut till en sådan utbildningsreserv som föreslagits i kapitel 2 i denna proposition.

Samma regler vad gäller skyldighet att fullgöra värnpliktstjänstgöring m.m. bör gälla för dessa värnpliktiga som för dem som enligt vad som sagts i kapitel 2 skall tas ut till utbildningsreserven.

En värnpliktig som omfattas av försöken och till följd av de nu framlagda förslagen skall tas ut till utbildningsreserven bör dock ges en möjlighet att fullgöra grundutbildning enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen, om det är av väsentlig betydelse för honom att fullgöra värnpliktsutbildning. Så kan – som förut påpekats – vara fallet för en värnpliktig som vill utbilda sig till yrkes- eller reservofficer eller till något annat yrke där fullgjord värnpliktsutbildning är en viktig merit. En förutsättning för uttagning till utbildning bör dock vara att den värnpliktige hävdar sig i konkurrensen med övriga värnpliktiga. Vidare måste den värnpliktige acceptera att tiden för grundutbildning förlängs så att den når upp till i vart fall det minimikrav som i värnpliktslagen ställs upp för grundutbildning inom resp. försvarsgren. Han får också vara beredd på att fullgöra utbildningen på en annan ort än vad som bestämts tidigare för honom.

Regeringens förslag: Den kortaste grundutbildningstiden minskas för vissa meniga värnpliktiga i specialbefattningar (kategori E) vid armén med 25 dagar. Vissa gruppbefälsvärnpliktiga i särskilda befattningar i markförsvartjänst vid flygvapnet får en grundutbildningstid om minst 260 och högst 300 dagar.

Skälen för regeringens förslag: I 27 § 1 mom. värnpliktslagen föreskrivs att värnpliktiga meniga kategori E vid armén skall fullgöra grundutbildning som omfattar minst 290 dagar och högst 315 dagar eller i särskilt kvalificerad befattning minst 325 dagar och högst 350 dagar. Regeringen tar, efter förslag av överbefälhavaren, denna dag i en proposition om ett nytt försvarsbeslut upp frågan om utbildning av värnpliktiga till mobiliserings- och förplägnadsförband. Enligt chefen för armén, som utrett förutsättningarna för förslaget, bör dessa värnpliktiga som tillhör kategori E ha en utbildningstid om ca 270 dagar. Värnpliktslagen innehåller inte någon regel som medger en sådan utbildningstid. Regeringen, som delar chefen för arméns uppfattning om dessa värnpliktigas utbildningstid, föreslår därför att värnpliktslagen ändras på så sätt att den nedre gränsen för utbildningstiden för meniga kategori E vid armén sänks till 265 dagar.

I 27 § 1 mom. föreskrivs också att gruppbefälsvärnpliktiga vid flygvapnet skall fullgöra grundutbildning som omfattar minst 325 och högst 350 dagar, eller i särskild befattning i underhålls- eller underrättelsetjänst, minst 260 och högst 300 dagar. I samband med att försöken med förkortad grundutbildning för värnpliktiga utökades till att också avse vissa befäl (prop. 1989/90:100 bil. 6, FöU7, rskr. 226) kom, efter förslag från chefen för flygvapnet, försöken att omfatta också vissa gruppbefäl i flygbasjägarförband. Grundutbildningstiden för dessa förkortades med ca 30 dagar. I propositionen anfördes bl.a. att försöken skulle ske i avvaktan på ett nytt försvarsbeslut.

I samband med att försöken nu upphör har chefen för flygvapnet hemställt om att grundutbildningstiden för dessa värnpliktiga fastställs till den kortare tid som försöken avsåg. Som skäl har anförts att utbildningsmålen kan uppnås med denna utbildningslängd. Regeringen, som delar chefen för flygvapnets uppfattning om dessa värnpliktigas utbildningstid, föreslår därför att värnpliktslagen ändras på så sätt att denna kategori hänförs till samma utbildningskategori som de gruppbefälsvärnpliktiga som genomgår utbildning till särskild befattning i underhålls- eller underrättelsetjänst i flygvapnet. Dessa värnpliktiga får således en utbildningstid om minst 260 och högst 300 dagar.

Regeringens förslag: Grundutbildningstiden för vapenfria tjänstepliktiga skall omfatta minst 220 och högst 320 dagar. Den sammanlagda tiden för grundutbildning och repetitionsutbildning skall vara minst 355 och högst 380 dagar. Förslaget innebär en sänkning av utbildningstiden.

De hörda instanserna: De instanser som under hand har lämnat synpunkter på förslaget har i huvudsak lämnat det utan erinran. Överbefälhavaren och chefen för armén har dock tillagt att förslaget bör förenas med ett förslag om att tjänstgöringstiden för vapenfria tjänstepliktiga skall bestämmas med utgångspunkt från den utbildningstid som fastställs vid inskrivningsprövningen.

Skälen för regeringens förslag: I 5 § lagen om vapenfri tjänst anges att en vapenfri tjänstepliktig är skyldig att tjänstgöra minst 395 och högst 420 dagar. Tjänstgöringen skall fördelas på grundutbildning och repetitionsutbildning. Grundutbildningen skall enligt lagen vara minst 270 och högst 360 dagar. Resterande tid skall användas för repetitionsutbildning.

Regeringen har i 12 § kungörelsen (1966:414) med vissa bestämmelser om vapenfria tjänstepliktiga föreskrivit att den sammanlagda utbildningstiden skall vara 420 dagar samt att vapenfristyrelsen bestämmer närmare om utbildningstidens fördelning på grundutbildning och repetitionsutbildning inom de ramar som anges i 5 § lagen om vapenfri tjänst.

För olika utbildningsområden och tjänstgöringsalternativ tillämpar vapenfristyrelsen för närvarande grundutbildningstider mellan 270 och 345 dagar. Grundutbildningstiderna för dem som inte skall fullgöra hel grundutbildning skall dock vara betydligt kortare. Återstående tjänstgöringsskyldighet kan utnyttjas för repetitionsutbildning.

Vapenfristyrelsen har i sin anslagsframställning för budgetåret 1992/93 föreslagit att den nedre gränsen för vapenfriutbildningens längd tas bort.

Enligt regeringens mening måste utbildningstidens längd styras av vad som behövs för att de vapenfria skall bli väl skickade att fullgöra sina uppgifter under beredskap och krig. Att utbildningstiden skall vara så tilltagen att den vapenfrie blir användbar i sin krigsbefattning måste alltså vara det primära.

Man kan dock inte helt bortse från jämförelser med värnpliktsutbildningens längd. Därför måste grundutbildningstiden för vapenfria ligga i nivå med motsvarande tid för värnpliktiga så att det inte från den synpunkten framstår som en klar fördel att få vapenfri tjänst. Tjänstgöringsskyldigheten för en vapenfri bör således i normalfallet inte omfatta kortare tid än vad en värnpliktsutbildning hade inneburit. Den tid som tas i anspråk för vapenfriutbildning får å andra sidan inte heller vara så lång att den kan uppfattas som en bestraffning av den enskilde.

Mot denna bakgrund bör grundutbildningstiden kunna förskjutas nedåt

med 50 dagar. Den nedre gränsen bör vara densamma som för den kortaste värnpliktsutbildningen för meniga inom armén enligt värnpliktslagen, dvs. 220 dagar. Den sammanlagda utbildningstiden, dvs. grundutbildning och repetitionsutbildning, bör också kunna justeras nedåt. Det får ankomma på vapenfristyrelsen att närmare bestämma om utbildningstidens fördelning på grundutbildning och repetitionsutbildning inom den ram som nu har nämnts.

6 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad som nu har anförts har inom försvarsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),
 2. lag om upphörande av försöken med förkortad grundutbildning av värnpliktiga,
 3. lag om ändring i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst.
- Lagrådet har granskat lagförslagen utom såvitt avser förslaget till ändring i 27 § 1 mom. värnpliktslagen.

7 Specialmotivering till förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967)

3 §

I paragrafen har förts in ett förtydligande om att en värnpliktig endast är skyldig att fullgöra värnpliktstjänstgöring i den omfattning som sägs i värnpliktslagen.

4 a §

Som anförts i kapitel 2 skall den värnpliktige vid inskrivningsprövningen antingen tas ut till utbildning enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen eller tas ut till en utbildningsreserv. Denna regel har tagits in i en ny paragraf.

4 b §

I denna paragraf, som är ny, har tagits in en allmän regel om att endast de värnpliktiga som det finns behov av för krigsorganisationen eller den fredstida beredskapen inom försvarsmakten skall tas ut för utbildning. Som anförts i kapitel 2 innebär detta att man genom uttagning till utbildning skall täcka dels behovet av värnpliktiga till krigsbefattningarna och den utbildade personalreserven, dels behovet av en reserv för att ersätta dem som, t.ex. genom beslut om befrielse, avgår i förtid, dels behovet av personal för att upprätthålla beredskapen i fred. Behovet av värnpliktiga skall bestämmas av regeringen, lämpligen genom årsvisa beslut i regleringsbrev.

I paragrafen har också tagits in en bestämmelse om att den som är bäst lämpad för en befattning skall tas ut till utbildning. Detta innebär att de värnpliktiga vid uttagningen bör nivågrupperas främst med avseende på befälslämplighet, hälsa och kunskaper. De som inom varje grupp bedöms bäst

lämpade skall tas ut för utbildning. De övriga skall tas ut till utbildningsreserven. Vid bedömningen av lämpligheten bör också vägas in den värnpliktiges personliga förhållanden i den mån dessa kan antas påverka hans förmåga att fullgöra tjänstgöringen. Det får ankomma på regeringen eller, efter bemyndigande av regeringen, värnpliktsverket att utfärda verkställighetsföreskrifter rörande lämplighetsbedömningen av de värnpliktiga.

Regeln i 6 § i dess nu gällande lydelse om att hänsyn skall tas till den värnpliktiges önskemål vid uttagningen har förts över till denna paragraf. Den får dock en vidare tillämpning på så sätt att den också tar sikte på frågan om den värnpliktige skall tas ut för utbildning eller för utbildningsreserven. Det bör dock betonas att det är den värnpliktiges lämplighet som är styrande för om han skall genomgå utbildning eller föras till utbildningsreserven. De egna önskemålen får vid denna prövning betydelse endast som moment i lämplighetsbedömningen.

6 §

Inskrivningen av en värnpliktig som skall genomgå utbildning sker för grundutbildning till en krigsbefattning. I anslutning till inskrivningsprövningen och inskrivningsbeslutet bör därför bestämmas den typ av krigsbefattning som den värnpliktige skall utbildas till, utbildningstidens längd samt platsen där han huvudsakligen skall fullgöra sin grundutbildning och den planerade inryckningstiden. Detta skall anges i inskrivningsbeslutet. Inskrivningsbeslutet kan senare ändras, om det finns skäl för det.

Bestämmelserna i femte stycket om att vid uttagningen hänsyn skall tas till den värnpliktiges lämplighet och önskemål har överförts till 4 b § andra stycket.

6 a §

Som anförts i kapitel 2 skall den värnpliktige som tagits ut till utbildningsreserven som regel inte fullgöra någon grundutbildning i fred. Däremot bör en sådan värnpliktig kunna tas i anspråk för utbildning, om det behövs för att höja krigsberedskapen. En regel om detta har förts in i denna nya paragraf.

12 §

Ändringen i paragrafen är föranledd av regeln i 4 a § om att en värnpliktig också kan tas ut till en utbildningsreserv. Beslut om detta skall fattas av inskrivningsnämnden vid inskrivningsförrättningen.

27 § 1 mom.

Ändringarna i paragrafen innebär att den kortaste grundutbildningstiden för vissa meniga värnpliktiga i specialbefattningar (kategori E) vid armén minskas med 25 dagar och att vissa gruppbefälsvärnpliktiga i särskilda befattningar i markförsvartjänst vid flygvapnet får en grundutbildningstid om minst 260 och högst 300 dagar.

8 Ärendet till riksdagen

Prop. 1991/92:101

Regeringen förslår att riksdagen antar förslagen till

1. lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),
2. lag om upphörande av försöken med förkortad grundutbildning av värnpliktiga,
3. lag om ändring i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst.

Förslag till

Lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967)

Härigenom föreskrivs i fråga om värnpliktslagen (1941:967)¹
dels att 3, 6 och 12 §§ samt 27 § 1 mom. skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, 4 a, 4 b och 6 a §§, av
följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §²

Den som är värnpliktig är skyldig
att fullgöra värnpliktstjänstgöring.

Den som är värnpliktig är skyldig
att fullgöra värnpliktstjänstgöring i
den omfattning som sägs i denna lag.

Värnpliktstjänstgöring utgörs av

1. värnpliktsutbildning enligt 27 § 1 mom.,
2. beredskapsövning enligt 27 § 2 mom.,
3. tjänstgöring enligt 28 §.

4 a §

*De värnpliktiga som inte befriats
från skyldigheten att fullgöra värn-
pliktstjänstgöring skall tas ut för
värnpliktsutbildning enligt 27 § 1
mom. eller till en utbildningsreserv.*

4 b §

*För värnpliktsutbildning enligt
27 § 1 mom. skall det antal värnpliki-
tiga tas ut som det, enligt vad rege-
ringen bestämmer, finns behov av för
försvarsmaktens krigsorganisation
eller fredstida beredskap.*

*Vid uttagningen skall den värn-
pliktige som är bäst lämpad för en
befattning tas ut till utbildning. I den
mån det kan ske skall hänsyn tas till
den värnpliktiges önskemål.*

6 §³

Värnpliktig skall uttagas för ut-
bildning

a) vid försvarsgren eller vid
truppslag eller vapenslag inom för-
svarsgren,

b) i särskild tjänst eller till särskild
tjänstgöring,

c) till befattning eller grupp av be-
fattningar samt

Ett beslut om uttagning till utbild-
ning enligt 27 § 1 mom. skall avse

1. den typ av krigsbefattning som
den värnpliktige skall grundutbildas
till,

2. de förband eller skolor där den
värnpliktige huvudsakligen skall full-
göra sin grundutbildning,

3. grundutbildningens längd samt

¹ Lagen omtryckt 1969:378.

² Senaste lydelse 1988:96.

³ Senaste lydelse 1983:278.

d) vid förband eller utbildningsanstalt.

4. året och månaden för planerad inryckning till grundutbildning.

Värnpliktig som uttagits för grundutbildning till befattning för menig fördelas på någon av kategorierna G, F och E eller placeras i bevaknings- eller depåjänst.

Uttagning för utbildning till befattning för kompanibefäl enligt 27 § 1 mom. A andra – fjärde styckena får icke ske utan den värnpliktiges medgivande. För uttagning för annan befattning fordras medgivande av den värnpliktige endast om uttagningen ändras efter inskrivningen och den ändrade uttagningen medför att tiden för grundutbildningen förlänges. Om den värnpliktige före ändringen är uttagen för utbildning till särskild befattning enligt 27 § 1 mom. A femte stycket eller genom ändringen tas ut för utbildning till sådan befattning fordras inte hans medgivande.

För ändrad uttagning efter avslutad grundutbildning fordras ej medgivande av den värnpliktige.

Värnpliktig skall såvitt möjligt uttagas för den utbildning för vilken han kan anses bäst lämpad. I den mån det kan ske skall hänsyn tagas till den värnpliktiges önskemål. Värnpliktig bör ej uttagas för utbildning till befattning, för vilken fordras längre grundutbildning än ett år, om han visar att detta medför särskilt svåra olägenheter för honom eller för nära anhörig till honom som är beroende av hans arbete.

Den värnpliktige bör inte tas ut för utbildning till en befattning som kräver längre grundutbildning än ett år, om han visar att detta medför särskilt svåra olägenheter för honom eller för någon nära anhörig till honom som är beroende av hans arbete.

6 a §

Om det behövs med hänsyn till Sveriges krigsberedskap, får regeringen bestämma att värnpliktiga som tagits ut till utbildningsreserv enligt 4 a § skall tas ut till utbildning enligt 27 § 1 mom.

12 §⁴

Inskrivningsnämnden skall vid inskrivningsförrättning

1. besluta om befrielse från värnpliktstjänstgöring enligt 4 § 1 och 2,
2. besluta om inskrivning av värnpliktiga i övriga fall,
3. besluta om uttagning av värnpliktiga för utbildning enligt 6 §,
3. besluta om uttagning av värnpliktiga för utbildning eller till utbildningsreserv,
4. besluta om värnpliktigas tillhörighet till militärområde, flottan eller kustartilleriet enligt 7 §.

Om inskrivningsnämnden finner att det kan antas att en värnpliktigs förutsättningar att fullgöra värnpliktstjänstgöring kan bedömas avsevärt säkrare vid en senare tidpunkt, får prövningen uppskjutas under den tid som behövs. Den värnpliktiges förmåga att fullgöra tjänstgöring skall dock bestämmas senast under det år då han fyller 21 år.

⁴ Senaste lydelse 1988:96.

1.⁵ De värnpliktigas utbildningstid

Värnpliktsutbildningen utgöres av grundutbildning och repetitionsutbildning. Repetitionsutbildningen kan utgöras av krigsförbandsövningar, särskilda övningar, fackövningar, särskilda fackövningar och mobiliseringsövningar.

A. Värnpliktig, som uttagits för utbildning vid armén, skall fullgöra grundutbildning som omfattar för

1. menig kategori G eller F minst 220 och högst 245 dagar,
2. menig kategori E minst 290 och högst 315 dagar eller, i särskilt kvalificerad befattning, minst 325 och högst 350 dagar,
2. menig kategori E minst 265 och högst 315 dagar eller, i särskilt kvalificerad befattning, minst 325 och högst 350 dagar,
3. gruppbefäl minst 290 och högst 315 dagar,
4. plutonsbefäl minst 325 och högst 360 dagar eller, i särskilt kvalificerad befattning, minst 395 och högst 450 dagar,
5. kompanibefäl samma tid som för plutonsbefäl samt ytterligare 90 dagar.

Värnpliktig, som uttagits för utbildning vid flottan, skall fullgöra grundutbildning som omfattar för

1. menig kategori G minst 385 och högst 425 dagar,
2. menig kategori F minst 325 och högst 455 dagar,
3. menig kategori E minst 505 och högst 525 dagar,
4. gruppbefäl minst 325 och högst 455 dagar,
5. plutonsbefäl minst 410 och högst 525 dagar eller, om den värnpliktige har avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen, minst 410 och högst 455 dagar,
6. kompanibefäl samma tid som för plutonsbefäl samt ytterligare 90 dagar.

Värnpliktig, som uttagits för utbildning vid kustartilleriet, skall fullgöra grundutbildning som omfattar för

1. menig kategori G eller F minst 240 och högst 265 dagar,
2. menig kategori E minst 400 och högst 425 dagar eller, i befattning i kustjägarförband, minst 290 och högst 315 dagar,
3. gruppbefäl minst 290 och högst 315 dagar,
4. plutonsbefäl minst 410 och högst 435 dagar,
5. kompanibefäl samma tid som för plutonsbefäl samt ytterligare 90 dagar.

Värnpliktig, som uttagits för utbildning vid flygvapnet, skall fullgöra grundutbildning som omfattar för

1. menig kategori G eller F minst 225 och högst 250 dagar,
2. menig kategori E minst 325 och högst 350 dagar,
3. gruppbefäl minst 325 och högst 350 dagar, eller, i särskild befattning i underhålls- eller underrättelsetjänst, minst 260 och högst 300 dagar,
3. gruppbefäl minst 325 och högst 350 dagar, eller, i särskild befattning i underhålls-, underrättelse- eller markförsvartjänst, minst 260 och högst 300 dagar,
4. plutonsbefäl minst 335 och högst 360 dagar,
5. kompanibefäl samma tid som för plutonsbefäl samt ytterligare 90 dagar.

Värnpliktig, som uttagits för utbildning till någon av följande särskilda befattningar, skall fullgöra grundutbildning som omfattar för

⁵ Senaste lydelse 1989:1064.

1. apotekare minst 200 och högst 225 dagar,
2. läkare minst 200 och högst 225 dagar,
3. läkarassistent minst 230 och högst 255 dagar,
4. fältpräst minst 320 och högst 345 dagar,
5. personalvårdsassistent minst 320 och högst 345 dagar,
6. tekniker vid armén minst 320 och högst 345 dagar,
7. systemtekniker vid flygvapnet minst 340 och högst 365 dagar,
8. meteorolog minst 340 och högst 365 dagar.

Värnpliktig, som uttagits till bevaknings- eller depåttjänst, skall fullgöra grundutbildning som omfattar minst 220 och högst 245 dagar.

B. Värnpliktig skall fullgöra vid armén och flygvapnet högst fem, vid flottan högst två och vid kustartilleriet högst fyra krigsförbandsövningar.

Krigsförbandsövning skall vid armén omfatta för värnpliktig i befattning för

1. menig högst 21 eller, i särskilt kvalificerad befattning för menig, högst 25 dagar,
2. gruppbefäl högst 25 dagar,
3. plutons- eller kompanibefäl högst 32 dagar.

Krigsförbandsövning skall vid marinen omfatta för värnpliktig i befattning för

1. menig högst 15 eller, i särskilt kvalificerad befattning för menig eller i befattning för menig kategori E i kustjägarförband, högst 20 dagar,
2. gruppbefäl högst 20 dagar,
3. plutons- eller kompanibefäl högst 32 dagar.

Krigsförbandsövning skall vid flygvapnet omfatta för värnpliktig i befattning för

1. menig högst 15 dagar,
2. gruppbefäl högst 15 eller, i särskilt kvalificerad befattning för gruppbefäl, högst 22 dagar,
3. plutons- eller kompanibefäl högst 22 dagar.

För värnpliktig i befattning som kompanichef eller kompanikvartermästare eller i motsvarande befattning eller med uppgift som materielredogörare kan tiden för krigsförbandsövningen utsträckas till att omfatta högst två dagar utöver den tid den värnpliktige eljest skall tjänstgöra.

Krigsförbandsövningarna inom armén får delas upp på två delövningar om sammanlagt högst 23 dagar för meniga och gruppbefäl och högst 30 dagar för plutons- och kompanibefäl.

Tiden för en krigsförbandsövning får tagas i anspråk för en fackövning.

C. Värnpliktig i befattning för plutons- eller kompanibefäl samt värnpliktig i särskilt kvalificerad befattning för menig eller gruppbefäl kan åläggas att fullgöra högst fem särskilda övningar.

Särskild övning skall omfatta högst elva dagar vid armén och marinen samt högst fyra dagar vid flygvapnet.

Värnpliktig, som vid förband skall fullgöra uppgift av särskild betydelse för genomförande av förbandets mobilisering eller som är krigsplacerad vid förband, vars mobilisering är avsedd att kunna genomföras på avsevärt kortare tid än som gäller för huvuddelen av försvarsmaktens förband, kan åläggas att fullgöra högst fem mobiliseringsövningar om sammanlagt högst åtta dagar.

Tiden för särskild övning får tagas i anspråk för särskild fackövning.

Vid flygvapnet får särskild övning uppdelas i två delövningar, om den värnpliktige medger det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

Förslag till
Lag om upphörande av försöken med förkortad
grundutbildning av värnpliktiga

Härigenom föreskrivs följande.

Lagen (1989:402) om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga skall upphöra att gälla.

En värnpliktig som vid denna lags ikraftträdande omfattas av försöken med förkortad grundutbildning och som då inte slutligt fullgjort sin grundutbildning skall tas ut till en utbildningsreserv enligt 4 a § värnpliktslagen (1941:967).

Om det är av väsentlig betydelse för den värnpliktige att fullgöra värnpliktsutbildning, kan han dock, med tillämpning av 4 b § värnpliktslagen, i stället tas ut för utbildning enligt 27 § 1 mom. den lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

Förslag till Lag om ändring i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1966:413) om vapenfri tjänst skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Vapenfria tjänstepliktiga är skyldiga att fullgöra grundutbildning och repetitionsutbildning. Grundutbildningen skall vara minst 270 och högst 360 dagar. Repetitionsutbildningen skall omfatta högst fem övningar om vardera högst 30 dagar eller, i fråga om särskilda befattningar enligt regeringens bestämmande, högst 40 dagar. Den sammanlagda utbildningstiden skall vara minst 395 och högst 420 dagar.

Inkallas värnpliktiga med stöd av 27 § 2 mom. eller 28 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967), får även vapenfri tjänstepliktig kallas till tjänstgöring. Tjänstgöringstiden får icke överstiga otthundraåttio dagar, om tjänstgöringen föranledes av inkallelse av värnpliktiga med stöd av 27 § 2 mom. värnpliktslagen.

Om tillgodoräkning av fullgjord värnpliktstjänstgöring vid beräkning av tiden för tjänstgöring enligt denna lag och av fullgjord vapenfri tjänst vid beräkning av tiden för värnpliktstjänstgöring meddelar regeringen bestämmelser.

Föreslagen lydelse

5 §¹

Vapenfria tjänstepliktiga är skyldiga att fullgöra grundutbildning och repetitionsutbildning. Grundutbildningen skall vara minst 220 och högst 320 dagar. Repetitionsutbildningen skall omfatta högst fem övningar om vardera högst 30 dagar eller, i fråga om särskilda befattningar enligt regeringens bestämmande, högst 40 dagar. Den sammanlagda utbildningstiden skall vara minst 355 och högst 380 dagar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992. Äldre bestämmelser gäller dock för den som påbörjat tjänstgöringen före lagens ikraftträdande.

¹ Senaste lydelse 1988:231.

Förslag till

Lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967)

Härigenom föreskrivs i fråga om värnpliktslagen (1941:967)¹
dels att 6, 12 och 29 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, 4 a, 4 b och 6 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 a §

De värnpliktiga som inte befriats från skyldigheten att fullgöra värnpliktstjänstgöring skall tas ut för värnpliktsutbildning enligt 27 § 1 mom. eller till en utbildningsreserv.

4 b §

För utbildning skall det antal värnpliktiga tas ut som det, enligt vad regeringen bestämmer, finns behov av för försvarsmaktens krigsorganisation eller fredstida beredskap.

Vid uttagningen skall den värnpliktige som är bäst lämpad för en befattning tas ut till utbildning. I den mån det kan ske skall hänsyn tas till den värnpliktiges önskemål.

6 §²

Värnpliktig skall uttagas för utbildning

a) vid försvarsgren eller vid truppslag eller vapenslag inom försvarsgren,

b) i särskild tjänst eller till särskild tjänstgöring,

c) till befattning eller grupp av befattningar samt

d) vid förband eller utbildningsanstalt.

Ett beslut om uttagning till utbildning skall avse

1. den typ av krigsbefattning som den värnpliktige skall grundutbildas till,

2. de förband eller skolor där den värnpliktige huvudsakligen skall fullgöra sin grundutbildning,

3. grundutbildningens längd samt

4. året och månaden för planerad inryckning till grundutbildning.

Värnpliktig som uttagits för grundutbildning till befattning för menig fördelas på någon av kategorierna G, F och E eller placeras i bevaknings- eller depåttjänst.

Uttagning för utbildning till befattning för kompanibefäl enligt 27 § 1 mom. A andra – fjärde styckena får icke ske utan den värnpliktiges medgivande. För uttagning för annan befattning fordras medgivande av den värnpliktige endast om uttagningen ändras efter inskrivningen och den ändrade uttagningen medför att tiden för grundutbildningen förlänges. Om den värnpliktige före ändringen är uttagen för utbildning till särskild befattning enligt

¹ Lagen omtryckt 1969:378.

² Senaste lydelse 1983:278.

27 § 1 mom. A femte stycket eller genom ändringen tas ut för utbildning till sådan befattning fordras inte hans medgivande.

För ändrad uttagning efter avslutad grundutbildning fordras ej medgivande av den värnpliktige.

Värnpliktig skall såvitt möjligt uttagas för den utbildning för vilken han kan anses bäst lämpad. I den mån det kan ske skall hänsyn tagas till den värnpliktiges önskemål.

Värnpliktig bör ej uttagas för utbildning till befattning, för vilken fordras längre grundutbildning än ett år, om han visar att detta medför särskilt svåra olägenheter för honom eller för nära anhörig till honom som är beroende av hans arbete.

Den värnpliktige bör inte tas ut för utbildning till en befattning som kräver längre grundutbildning än ett år, om han visar att detta medför särskilt svåra olägenheter för honom eller för någon nära anhörig till honom som är beroende av hans arbete.

6 a §

Om det behövs med hänsyn till Sveriges krigsberedskap, får regeringen bestämma att en värnpliktig som tagits ut till utbildningsreserv enligt 4 a § skall tas ut till utbildning enligt 27 § 1 mom.

12 §³

Inskrivningsnämnden skall vid inskrivningsförrättning

1. besluta om befrielse från värnpliktstjänstgöring enligt 4 § 1 och 2,
2. besluta om inskrivning av värnpliktiga i övriga fall,
3. besluta om uttagning av värnpliktiga för utbildning enligt 6 §,
3. besluta om uttagning av värnpliktiga för utbildning eller till utbildningsreserv,
4. besluta om värnpliktigas tillhörighet till militärområde, flottan eller kustartilleriet enligt 7 §.

Om inskrivningsnämnden finner att det kan antas att en värnpliktigs förutsättningar att fullgöra värnpliktstjänstgöring kan bedömas avsevärt säkrare vid en senare tidpunkt, får prövningen uppskjutas under den tid som behövs. Den värnpliktiges förmåga att fullgöra tjänstgöring skall dock bestämmas senast under det år då han fyller 21 år.

29 §⁴

Ärenden om befrielse från värnpliktstjänstgöring enligt 4 § 3-6 och om anstånd med tjänstgöring prövas endast efter ansökan av den värnpliktige.

Beslut i ärenden enligt 12 och 19 §§ får överklagas hos totalförsvarets tjänstepliktsnämnd inom två veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Beslut om ändrad uttagning eller tillhörighet efter fullgjord

Beslut i ärenden enligt 12 och 19 §§ får överklagas hos totalförsvarets tjänstepliktsnämnd inom två veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Beslut om uttagning till utbildningsreserv och ändrad uttag-

³ Senaste lydelse 1988:96.

⁴ Senaste lydelse 1989:279.

Nuvarande lydelse

grundutbildning får dock inte överklagas.

Beslut som meddelas enligt 12 och 19 §§ skall gälla omedelbart.
Totalförsvarets tjänstepliktsnämnds beslut får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

Föreslagen lydelse

ning eller tillhörighet efter fullgjord grundutbildning får dock inte överklagas.

Prop. 1991/92:101

Bilaga 1

Förslag till
Lag om upphörande av försöken med förkortad
grundutbildning av värnpliktiga

Härigenom föreskrivs följande.

Lagen (1989:402) om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga skall upphöra att gälla.

En värnpliktig som vid denna lags ikraftträdande omfattas av försöken med förkortad grundutbildning och som då inte slutligt fullgjort sin grundutbildning skall tas ut till en utbildningsreserv enligt 4 a § värnpliktslagen (1941:967).

Om det är av väsentlig betydelse för den värnpliktige att fullgöra värnpliktsutbildning, kan han dock, med tillämpning av 4 b § värnpliktslagen, i stället tas ut för utbildning enligt 27 § 1 mom. den lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst

Prop. 1991/92:101
Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1966:413) om vapenfri tjänst skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Vapenfria tjänstepliktiga är skyldiga att fullgöra grundutbildning och repetitionsutbildning. Grundutbildningen skall vara minst 270 och högst 360 dagar. Repetitionsutbildningen skall omfatta högst fem övningar om vardera högst 30 dagar eller, i fråga om särskilda befattningar enligt regeringens bestämmande, högst 40 dagar. Den sammanlagda utbildningstiden skall vara minst 395 och högst 420 dagar.

Inkallas värnpliktiga med stöd av 27 § 2 mom. eller 28 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967), får även vapenfri tjänstepliktig kallas till tjänstgöring. Tjänstgöringstiden får icke överstiga etthundraåttio dagar, om tjänstgöringen föranledes av inkallelse av värnpliktiga med stöd av 27 § 2 mom. värnpliktslagen.

Om tillgodoräkning av fullgjord värnpliktstjänstgöring vid beräkning av tiden för tjänstgöring enligt denna lag och av fullgjord vapenfri tjänst vid beräkning av tiden för värnpliktstjänstgöring meddelar regeringen bestämmelser.

Vapenfria tjänstepliktiga är skyldiga att fullgöra grundutbildning och repetitionsutbildning. Grundutbildningen skall vara minst 220 och högst 320 dagar. Repetitionsutbildningen skall omfatta högst fem övningar om vardera högst 30 dagar eller, i fråga om särskilda befattningar enligt regeringens bestämmande, högst 40 dagar. Den sammanlagda utbildningstiden skall vara minst 355 och högst 380 dagar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992. Äldre bestämmelser gäller dock för den som påbörjat tjänstgöringen före lagens ikraftträdande.

¹ Senaste lydelse 1988:231.

Utdrag ut protokoll vid sammanträde 1992-01-27

Närvarande: justitierådet Bengt Rydin, regeringsrådet Stig von Bahr, justitierådet Inger Nyström.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 16 januari 1992 har regeringen på hemställan av statsrådet Björck beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),
 2. lag om upphörande av försöken med förkortad grundutbildning av värnpliktiga,
 3. lag om ändring i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst.
- Förslagen har inför lagrådet föredragits av kanslirådet Björn Janson.
Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967)

29 §

Enligt 12 § första stycket i gällande värnpliktslag skall inskrivningsnämnden vid inskrivningsförrättning besluta bl.a. om befrielse från värnplikts-tjänstgöring i vissa fall, om inskrivning av värnpliktiga i övriga fall och om uttagning av värnpliktiga för utbildning enligt 6 §. Ifall ärende som avses i 12 § inte avgörs vid inskrivningsförrättningen, skall enligt 19 § värnpliktsverket eller den myndighet som verket bestämmer besluta i ärendet. Enligt 29 § andra stycket i dess nuvarande lydelse får beslut i ärenden enligt 12 och 19 §§ – med undantag av beslut om ändrad uttagning eller tillhörighet efter fullgjord grundutbildning – överklagas hos totalförsvarets tjänstepliktsnämnd. Denna nämnds beslut får inte överklagas.

I 12 § första stycket enligt det remitterade förslaget föreskrivs att inskrivningsnämnden också skall besluta om uttagning av värnpliktiga till den nya utbildningsreserven. Enligt särskild föreskrift i förevarande 29 § andra stycket i förslaget får ett beslut om uttagning till utbildningsreserven inte överklagas. Skälet för detta fullföljdsförbud har i remissprotokollet angetts vara följande. Med de föreslagna reglerna har det lagts fast ett högsta antal värnpliktiga som skall tas ut för utbildning. Bifall till ett överklagande måste under sådana omständigheter i princip leda till att någon annan värnpliktig som enligt värnpliktsverkets bedömning fyller kraven för uttagning till utbildning får föras till utbildningsreserven. Det torde vara närmast omöjligt för en överinstans att jämföra en värnpliktig som överklagar ett sådant beslut med alla andra värnpliktiga som har tagits ut till utbildning för samma befattning eller tjänst.

Som framgått av det förut anförda kan enligt gällande lag så gott som alla beslut i ärenden enligt 12 och 19 §§ överklagas hos totalförsvarets tjänstepliktsnämnd. Ordföranden i den nämnden skall vara eller ha varit ordinarie domare. Där finns alltså tillgång till juridisk kompetens och erfarenhet. Det måste ses som ett betydande rättssäkerhetsintresse att den enskilde har möjlighet att i angivna ordning få sin sak prövad även i en högre instans. I vilken

utsträckning denna möjlighet utnyttjas i praktiken spelar i princip inte någon roll.

De motiv som i remissen har åberopats till stöd för det föreslagna fullföljdsförbudet är enligt lagrådets mening inte tillräckliga för att det berörda rättssäkerhetskravet skall åsidosättas. Som framhålls i protokollet (avsnitt 2 och 3) kan det vara av väsentlig betydelse för en värnpliktig att han får fullgöra värnpliktsutbildning, t.ex. om han vill utbilda sig till yrkes- eller reservofficer eller till något annat yrke där fullgjord värnpliktsutbildning är en viktig merit. Sådana skäl sägs därför också skola beaktas vid bedömningen av vederbörandes lämplighet för att fullgöra grundutbildning enligt 27 § 1 mom. i värnpliktslagen. Bland annat med hänsyn till intressen av nu berörda slag kan den värnpliktige vilja få ett beslut om att ha blivit uttagen till utbildningsreserven överprövat i högre instans.

De praktiska svårigheter som i remissen har anförts mot att tillåta den fullföljdsrätt som normalt gäller i andra inskrivningsärenden ter sig för övrigt något överdrivna. En viss marginal beträffande det antal som skall hänföras till den ena eller den andra kategorin värnpliktiga får exempelvis förutsättas stå till buds. Det är också att märka att – som framgår av remissprotokollet – överbefälhavaren, värnpliktsverket och Sveriges centrala värnpliktsråd har föreslagit att ett beslut om uttagning till utbildningsreserven skall kunna överklagas av den värnpliktige.

Med åberopande av det anförda föreslår lagrådet att även beslut om uttagning till utbildningsreserven skall få överklagas hos totalförsvarets tjänstepliktsnämnd. Detta förslag innebär om det följs att förevarande 29 § skall utgå ur lagförslaget.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 februari 1992

Närvarande: statsministern Bildt och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibbe, Björck, Davidsson, Könberg, Odell, Unckel, P. Westerberg, Ask

Statsrådet Björck anmäler fråga om förslag om *värnpliktsutbildning*.

Regeringen beslutar att genom proposition lämna förslag till riksdagen om värnpliktsutbildning i enlighet med bilaga till detta protokoll.

Ur protokollet:
Maud Melin

Innehåll

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
1 Ärendet och dess beredning	3
2 Minskat uttag av värnpliktiga	5
3 Upphörande av försöken med förkortad grundutbildning av värnpliktiga	9
4 Ändrad tid för grundutbildning av värnpliktiga	11
5 Ändrad tid för grundutbildning av vapenfria tjänstepliktiga ..	12
6 Upprättade lagförslag	13
7 Specialmotivering till förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967)	13
8 Ärendet till riksdagen	15
9 Propositionens lagförslag	16
Bilaga 1 Lagrådsremissens lagförslag	22
Bilaga 2 Lagrådets yttrande	27
Utdrag ur protokoll vid regeringsmanträde den 13 februari 1992	29

